

แนวคิดการอิมโพรไวส์สำหรับแจ๊สแซกโซโฟน

Improvisational Concepts for Jazz Saxophone

ธีรัช เลหาหิระพานิช^{*1}

บทคัดย่อ

ดนตรีแจ๊สเป็นดนตรีที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1900 เป็นดนตรีที่เปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์และผู้บรรเลงสามารถแสดงถึงแนวคิดและจินตนาการของตัวเองได้อย่างเต็มที่ สำหรับการอิมโพรไวส์บนดนตรีแจ๊สนั้น ผู้บรรเลงควรมีความสามารถในการปฏิบัติเครื่องดนตรีอย่างดีเยี่ยม จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีดนตรี และที่สำคัญคือมีความคิดสร้างสรรค์ในการอิมโพรไวส์ ไม่ยึดติดกับวิธีการเล่นแบบเก่า มีความกล้าในการทดลองและหาวิธีการเล่นรูปแบบใหม่ๆ อยู่เสมอ ซึ่งแนวความคิดสำหรับการอิมโพรไวส์บนบทเพลงแจ๊สนั้นมีอยู่หลากหลาย เช่น การใช้โมดหรือบันไดเสียงต่างๆ การใช้ทริลแอคชั่นและคอร์ดชั่น การพัฒนาแนวทำนอง และการใช้สัดส่วนจังหวะที่หลากหลาย เป็นต้น ปัจจุบันการบรรเลงแจ๊สแซกโซโฟนได้พัฒนาและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากนักดนตรีหัวก้าวหน้าและผู้ฟังที่นิยมความทันสมัย

คำสำคัญ: การอิมโพรไวส์, แซกโซโฟน, ดนตรีแจ๊ส

* Corresponding author, email: cook_sax@hotmail.com@hotmail.com

¹ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

ABSTRACT

Jazz music has been constantly developed since the 1900s. This music genre allows the composers and the musicians to show their potential. In jazz improvisation, the musicians should have excellent technical creativity and skill, knowledge in jazz theory, and especially improvisational creativity. This means the musicians should not cling to the original techniques, but should try and look for new ones consistently. Besides, there are several concepts for jazz improvisation such as mode and scale, triad and chord superimposition, thematic improvisation, rhythm pattern, etc. Nowadays, Jazz saxophone has been one of the most popular among progressive musicians and non-conservative audiences.

Keywords: Improvisation, Saxophone, Jazz

บทนำ

ดนตรีแจ๊สได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1900 เริ่มตั้งแต่ยุคที่เรียกว่า ยุคแรกไทม์ (Ragtime, 1895-1918) ดนตรีในยุคแรกไทม์เป็นดนตรีสำหรับการบรรเลงเดี่ยวเปียโน ที่ยังไม่เปิดโอกาสให้นักดนตรีได้แสดงความสามารถทางด้านอิมโพรไวส์มากเท่าไรนัก ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้นักดนตรีจึงไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้ และเป็นผลให้ดนตรีแรกไทม์ได้รับความนิยมจากนักดนตรีและผู้ฟังน้อยลง

หลังจากยุคแรกไทม์สิ้นสุดลง นักดนตรีแจ๊สเริ่มให้ความสนใจในการอิมโพรไวส์มากขึ้นเรื่อยๆ เริ่มพัฒนารูปแบบการเล่นและแนวทางการอิมโพรไวส์ให้มีระบบอย่างต่อเนื่อง การอิมโพรไวส์ จึงกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับดนตรีแจ๊ส โดยมีการศึกษาทฤษฎีและค้นหาวีธีการอิมโพรไวส์ อย่างจริงจังในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 1940 หรือที่รู้จักกันในชื่อ ยุคบีบอบ (Bebop, 1940-1955)

องค์ประกอบสำคัญของการอิมโพรไวส์ คือ การบรรเลงด้วยอารมณ์และความรู้สึก นักดนตรีแจ๊สที่ดีต้องสามารถเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกถ่ายทอดออกมาเป็นเสียงสู่ผู้ฟัง ซึ่งดนตรีแจ๊สนั้นถือว่าเป็นดนตรีที่เกิดมาจากรู้สึกอย่างแท้จริง การอิมโพรไวส์ในบทเพลงแจ๊สในทุกรูปแบบ ทุกยุคสมัย จะเปิดโอกาสให้ผู้บรรเลงสามารถสร้างสรรค์แนวทำนอง โดยใช้อารมณ์และความรู้สึกส่วนบุคคลร่วมกับความรู้ทางดนตรีที่มีอยู่ ดังนั้นการอิมโพรไวส์ในแต่ละครั้งของนักดนตรีแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะบรรเลงเพลงเดียวกันก็ตาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์และความรู้สึกในขณะนั้นของนักดนตรีด้วย

เนื่องจากการอิมโพรไวส์เป็นเสมือนการประพันธ์เพลงอย่างฉับพลัน ไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน และไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ผู้ที่มีความประสงค์ต้องการจะอิมโพรไวส์จึงควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีดนตรี และควรมีทักษะการเล่นเครื่องดนตรีที่ดีเยี่ยมเป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้อย่างอิสระ

ดนตรีแจ๊สมีอยู่หลากหลายรูปแบบต่างยุคต่างสมัย เช่น นิวโอลีน (New Olean) สวิงบิ๊กแบนด์ (Swing Big Band) บีบอป (Bebop) คูลแจ๊ส (Cool Jazz) ฮาร์ดบอป (Hard bop) โมดอล (Modal Jazz) ฟรีแจ๊ส (Free Jazz) ฟิวชันแจ๊ส (Fusion Jazz) และโมเดิร์นแจ๊ส (Modern Jazz) เป็นต้น ดนตรีแจ๊สแต่ละรูปแบบมีเอกลักษณ์โดดเด่น มีสำเนียงและวิธีการเล่นที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเล่นดนตรีแจ๊สในแต่ละรูปแบบจึงมีวิธีการเล่นที่แตกต่างกันด้วย ผู้บรรเลงจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องเรียนรู้ถึงเอกลักษณ์ทางดนตรีและวิธีการอิมโพรไวส์ในแต่ละรูปแบบ เพื่อให้สามารถสร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์ได้อย่างสวยงาม รวดเร็ว และเหมาะสม

ผลงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊สครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการอิมโพรไวส์ของแซกโซโฟน เพื่อให้ผู้ที่สนใจในการบรรเลงดนตรีแจ๊สสามารถนำแนวคิดการอิมโพรไวส์ที่พบในบทวิเคราะห์มาประยุกต์ใช้ในการอิมโพรไวส์ของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาศักยภาพและเป็นข้อมูลสำหรับนักดนตรีหรือนักวิชาการดนตรีที่มีความสนใจการอิมโพรไวส์สามารถนำไปใช้ศึกษาต่อยอดองค์ความรู้ และพัฒนาต่อไปในอนาคต

ขั้นตอนการดำเนินงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊ส

เพื่อให้การดำเนินงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊สครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จ ผู้บรรเลงได้วางแผนขั้นตอนต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการฝึกปฏิบัติบทเพลงแจ๊ส แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน
2. แนวทางการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ แบ่งออกเป็น 3 แนวทาง

1. แนวทางการฝึกปฏิบัติบทเพลงแจ๊ส

การเตรียมตัวศึกษาและฝึกปฏิบัติเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ ผู้บรรเลงได้แบ่งขั้นตอนการฝึกซ้อมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาวิธีการอิมโพรไวส์ดนตรีแจ๊ส และฝึกซ้อมแบบฝึกหัดต่างๆ

นอกจากผู้บรรเลงจะต้องฝึกฝนเรียนรู้เทคนิคต่างๆ เช่น การฝึกหัดบันไดเสียงคอร์ด ขั้นคู่ต่างๆ การใช้ทริยแอดชั่นและคอร์ดชั่น เป็นต้นแล้ว ผู้บรรเลงควรให้ความสนใจทางด้านการทำความเข้าใจดนตรีรูปแบบต่างๆ ด้วย โดยสามารถเริ่มศึกษาจากการฟังการบรรเลงของนักดนตรีที่ตัวเองชื่นชอบ ผู้ที่มีความสามารถในการอิมโพรไวส์ดนตรีแจ๊สได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งบุคคลที่ผู้บรรเลงประทับใจแนวทางการอิมโพรไวส์และวิธีการบรรเลงแซกโซโฟนในดนตรีแจ๊ส ได้แก่ เดวิด บินนี่ (David Binney, 1961-) และเบน ฟาน เกลเดอร์ (Ben Van Gelder, 1988-) จากนั้นให้หาบทเพลงที่มีความคล้ายคลึงกับบทเพลงที่เราต้องการจะบรรเลง ทั้งทางด้านความรู้สึก รูปแบบจังหวะ อัตราความเร็ว และทางเดินคอร์ด ทดลองถอดโน้ตในแนวทำนองที่ชื่นชอบจากบทเพลงเหล่านั้น นำโน้ตที่ถอดได้มาฝึกฝนให้คล่องแคล่ว และวิเคราะห์แนวทำนองนั้นๆ จากนั้นจึงทดลองนำแนวทำนองเหล่านั้นมาใช้อิมโพรไวส์

1.2 วิเคราะห์บทเพลงในเบื้องต้น

ผู้บรรเลงควรทำความเข้าใจด้วยบทเพลงให้ดีเสียก่อน เช่น ศึกษาถึงแนวทำนองหลัก สังเกตลักษณะ รูปแบบจังหวะ อัตราความเร็ว เป็นต้น และเพื่อให้การบรรเลงดนตรีแจ๊สมีความน่าสนใจมากขึ้น ผู้บรรเลงควรเรียบเรียงบทเพลงที่ต้องการจะบรรเลงใหม่ เช่น การหาวิธีการบรรเลง

ในช่วงบทนำ (Intro) การเรียบเรียงท่อนอิมโพรไวส์สำหรับนักดนตรีแต่ละคนให้มีความแตกต่างกัน โดยดูจากความเหมาะสมทางด้านการผลิตเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท และความสามารถของผู้บรรเลงคนนั้นๆ อีกทั้งยังสามารถประพันธ์ท่อนเชื่อม (Interlude) เพิ่มเติม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การบรรเลงดนตรีแจ๊สในแต่ละครั้งมีความแตกต่าง หลากหลาย และไม่รู้สึกรำคาญ จำเจ

1.3 ศึกษาบทเพลง วิเคราะห์เชิงเทคนิคหาวิธีการอิมโพรไวส์ และฝึกซ้อม

ผู้บรรเลงควรศึกษาบทเพลงที่จะเล่นก่อนเสมอ หากเป็นไปได้ควรสอบถามถึงจุดประสงค์ของการประพันธ์เพลงกับผู้ประพันธ์โดยตรง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกได้ตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการ

นอกจากนั้นผู้บรรเลงควรวิเคราะห์ทางเดินเสียงประสานและทำการศึกษาหาแนวทางการอิมโพรไวส์ให้ได้หลากหลายที่สุด เพื่อจะได้นำไปใช้สร้างแนวทำนองได้อย่างสวยงาม มีสีสัน และมีลูกเล่นต่างๆ ผู้บรรเลงต้องกล้าทดลองใช้เทคนิคใหม่เสมอ เช่น การใช้โน้ตเทนชันต่างๆ การเล่นบนจังหวะที่ซับซ้อน เป็นต้น ซึ่งการทดลองอิมโพรไวส์โดยใช้เทคนิคใหม่ๆ ในช่วงแรกอาจจะทำให้รู้สึกว่าการทำทำนองที่เราบรรเลงนั้นยังไม่น่าฟัง หรือเหมือนกับว่าบรรเลงผิดเพี้ยนไปมาบ้าง ฟังแล้วรู้สึกกระด้าง แต่หากผู้บรรเลงได้ฝึกซ้อมโดยทำความเข้าใจถึงเสียงและความสัมพันธ์ของโน้ตกับคอร์ดต่างๆ เป็นอย่างดีแล้ว แนวทำนองอิมโพรไวส์จะค่อยๆ น่าฟังและมีความกลมกลืนมากขึ้น

1.4 ฝึกซ้อมรวมวง

สำหรับการฝึกซ้อมรวมวงนั้น แนะนำให้ผู้บรรเลงทำการบันทึกเสียงการซ้อมรวมวงทุกครั้ง (อาจจะใช้โทรศัพท์ หรือเครื่องบันทึกเสียงแบบง่ายๆ) นำบทเพลงที่บันทึกเสียงขณะซ้อมมาฟังร่วมกันกับผู้ร่วมบรรเลงทุกคน เพื่อช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ในทุกเรื่อง ทุกแง่มุม เช่น การเรียบเรียงท่อนต่างๆ มีความเหมาะสมหรือไม่ การเล่นของผู้บรรเลงแต่ละคนมีข้อดีข้อเสียอย่างไร หาข้อผิดพลาดต่างๆ และช่วยกันเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขการบรรเลงให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

2. แนวทางการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์

เพื่อให้ผลงานสร้างสรรค์การปฏิบัติดนตรีแจ๊สครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะสูงสุด ผู้บรรเลงได้ทำการเผยแพร่ผลงานโดยแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ

2.1 จัดการแสดงเพื่อเผยแพร่แนวคิดการอิมโพรไวส์ดนตรีแจ๊ส

สถานที่จัดการแสดงควรเป็นสถานที่ที่มีขนาดเหมาะสม ไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไป ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับงบประมาณด้วย และควรหาโอกาสนำผลงานไปเผยแพร่ในงานเทศกาลดนตรีต่างๆ เช่น งาน Thailand International Jazz Conference เป็นต้น

สำหรับผลงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊สในหัวข้อแนวทางการอิมโพรไวส์สำหรับแจ๊สแซกโซโฟนในครั้งนี้ ผู้บรรเลงได้จัดการแสดงเพื่อเผยแพร่แนวคิดการอิมโพรไวส์ดนตรีแจ๊ส ทั้งหมด 4 ครั้ง ได้แก่

1. งานเทศกาลดนตรี Thailand International Jazz Conference 2016 เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2559 มีผู้เข้าชมประมาณ 500 คน
2. การแสดงเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ Scenes from a Memory ของ เจต-นิพิฐ สังข์จิตร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ณ Auditorium อาคารรัตนคุณกร มหาวิทยาลัยรังสิต มีผู้เข้าชมประมาณ 100 คน
3. งาน 9 Compositions from Our Father เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ณ Mellow มีผู้เข้าชมประมาณ 100 คน
4. งานเทศกาลดนตรี Thailand International Jazz Conference 2017 เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2560 มีผู้เข้าชมประมาณ 500 คน

2.2 การบันทึกเสียงในห้องบันทึกเสียง

หลังจากได้ฝึกฝนตัวเอง และฝึกซ้อมรวมวงจนสามารถนำไปแสดงเผยแพร่สู่สาธารณะแล้ว การบันทึกเสียงในห้องบันทึกเสียงก็เป็นการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์อีกวิธีหนึ่งให้เห็นเป็นรูปธรรมที่สุด เพื่อให้ผู้ที่สนใจการอิมโพรไวส์สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าและพัฒนาต่อไปในอนาคต

สำหรับผลงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊สในหัวข้อแนวคิดการอิมโพรไวส์ สำหรับแจ๊สแซกโซโฟนครั้งนี้ ผู้บรรเลงได้จัดทำผลงานการบันทึกเสียงชุด Memory for Small Jazz Ensemble บันทึกเสียงเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 มีอยู่ทั้งหมด 8 บทเพลง ซึ่งแต่ละบทเพลงนั้นให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน โดยมีบทเพลงที่ใช้แซกโซโฟนเป็นผู้บรรเลงนำอยู่ทั้งหมด 5 เพลง ดังต่อไปนี้

1. Anatical บทประพันธ์นี้มีความยาวประมาณ 6.10 นาที อยู่ในอัตราจังหวะ 4/4 มีความเร็วประมาณ 220 จังหวะต่อนาที (Beat per minute) รูปแบบจังหวะเป็นแบบ Swing
2. Inter Space บทประพันธ์นี้มีความยาวประมาณ 12.10 นาที อยู่ในอัตราจังหวะ 4/4 มีความเร็วประมาณ 57 จังหวะต่อนาที รูปแบบจังหวะเป็นแบบ Ballad
3. Jet Lab บทประพันธ์นี้มีความยาวประมาณ 5.55 นาที อยู่ในอัตราจังหวะ 3/4 มีความเร็วประมาณ 150 จังหวะต่อนาที รูปแบบจังหวะเป็นแบบ Rock 3/4
4. Meeting บทประพันธ์นี้มีความยาวประมาณ 9 นาที อยู่ในอัตราจังหวะ 4/4 มีความเร็วประมาณ 124 จังหวะต่อนาที รูปแบบจังหวะเป็นแบบ Jazz Event 8th²
5. The OD Sea บทประพันธ์นี้มีความยาวประมาณ 7.50 นาที อัตราจังหวะ 4/4 มีความเร็วประมาณ 104 จังหวะต่อนาที รูปแบบจังหวะเป็นแบบ Funky

เมื่อทำการบันทึกเสียงงานสร้างสรรค์เรียบร้อยแล้ว ผู้บรรเลงได้ทำการถอดโน้ตเพลงจากผลงานการบันทึกเสียง เพื่อนำมาศึกษาและใช้เป็นตัวอย่างบทวิเคราะห์ในการเขียนบรรยายเชิงวิชาการ วิธีการถอดโน้ตแนวทำนองอิมโพรไวส์ของตนเองนี้จะช่วยให้ผู้บรรเลงสามารถตรวจสอบได้ว่า ในขณะที่กำลังอิมโพรไวส์อยู่นั้น ผู้บรรเลงคิดอะไรอยู่บ้าง สามารถเล่นได้ตามที่ตนเองคาดหวังไว้หรือไม่ มีส่วนใดที่เล่นผิดพลาด หรือมีตรงไหนที่ผู้บรรเลงสามารถเล่นได้อย่างดี

² รูปแบบจังหวะแบบ Jazz Event 8th คือ รูปแบบจังหวะที่มีการเล่นโน้ตเบ็ต 1 ขึ้น ด้วยสัดส่วนที่เท่ากัน ไม่เหมือนกับจังหวะสวิง (Swing Feel)

เยี่ยม ผู้บรรเลงจึงควรถอดโน้ตที่ตนเองเล่น และวิเคราะห์แนวทำนองอิมโพรไวส์อย่างละเอียด เพื่อสรุปหาและแนวทางการอิมโพรไวส์ต่อไป

2.3 การเขียนบรรยายเชิงวิชาการผลงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊ส แนวคิดการอิมโพรไวส์สำหรับแจ๊สแซกโซโฟน

การเขียนบรรยายเชิงวิชาการเป็นการเผยแพร่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพื่อช่วยให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาดนตรีแจ๊สได้อย่างง่าย และละเอียดมากยิ่งขึ้น ซึ่งการจัดทำรูปเล่มผลงานสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติดนตรีแจ๊สครั้งนี้ ผู้บรรเลงได้นำแนวความคิดที่ได้จากการศึกษาวิธีการอิมโพรไวส์ในดนตรีแจ๊ส แนวทางการฝึกซ้อม และการจัดการแสดง มาเขียนบรรยายเชิงวิชาการ อธิบายถึงวิธีการปฏิบัติดนตรีแจ๊ส และแนวคิดการอิมโพรไวส์ต่างๆ อย่างละเอียด

โมเดิร์นแจ๊ส (Modern Jazz)

โมเดิร์นแจ๊สเป็นรูปแบบหนึ่งของดนตรีแจ๊ส มีการพัฒนามาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 1940 ในช่วงเวลานั้นรูปแบบดนตรีแจ๊สที่เรียกว่า บีบอบกำลังได้รับความนิยมอย่างมาก ถือได้ว่าเป็นดนตรีกระแสหลักของดนตรีแจ๊ส เมื่อนำรูปแบบของดนตรีบีบอบมาเปรียบเทียบกับดนตรีโมเดิร์นแจ๊สจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยดนตรีแจ๊สแบบบีบอบจะใช้แนวทางเดินเสียงประสานที่เรียบง่าย แต่จะให้ความสำคัญกับแนวทำนองหลักที่ซับซ้อน และมีแนวทำนองอิมโพรไวส์ที่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้ามดนตรีโมเดิร์นแจ๊สจะเป็นดนตรีที่มีความซับซ้อนทางด้านเสียงประสานมากกว่า ส่วนทำนองหลักจะมีความเรียบง่ายมากกว่า ผู้ฟังจะสามารถซึมซับและจดจำแนวทำนองหลักได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากดนตรีคลาสสิก โดยมีการบรรเลงที่ละเอียดถี่ถ้วน มีการควบคุมอารมณ์ และความดัง-เบาอย่างประณีตมากกว่าดนตรีบีบอบที่แสดงออกถึงความรุนแรงทางอารมณ์

สำหรับองค์ประกอบด้านอื่นๆ ของดนตรีโมเดิร์นแจ๊ส ยังมีการใช้อัตราจังหวะและรูปแบบจังหวะที่แปลกใหม่ มีการใช้โมดต่างๆ ทั้งการประพันธ์เพลงและการอิมโพรไวส์ มีการใช้สังคีตลักษณ์รูปแบบใหม่ที่ซับซ้อนไม่ตายตัว อีกทั้งมีการนำเครื่องดนตรีคลาสสิกมาใช้

ทางด้านแนวความคิดทางการอิมโพรไวส์ของดนตรีโมเดิร์นแจ๊สนั้น ได้รับการพัฒนาต่อจากดนตรีบีบอบ แต่มีการใช้เทคนิคต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น และมีการใช้สำเนียงที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่ติดอยู่กับการเล่นแบบเดิมๆ นิยามหาแนวทางทดลองวิธีการเล่นรูปแบบใหม่ มีความอิสระทางด้านความคิดมากยิ่งขึ้น วงดนตรีที่ริเริ่มพัฒนาดนตรีรูปแบบนี้ได้แก่ วง The Modern Jazz Quartet และวง The Dave Brubeck Quartet เป็นต้น

แนวคิดการอิมโพรไวส์สำหรับแจ๊สแซกโซโฟน

1. การใช้บันไดเสียงและโหมดต่างๆ (Scales and Modes)

บันไดเสียงและโหมดมีอยู่มากมาย ทุกบันไดเสียงให้ความรู้สึกและอารมณ์ที่แตกต่างกัน และสามารถนำมาใช้สร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์ได้บนคอร์ดที่ต่างกัน ดังนั้นผู้บรรเลงจึงควรมีความเข้าใจและรู้จักบันไดเสียงต่างๆ อย่างถ่องแท้ เพื่อให้ผู้บรรเลงมีทางเลือกนำมาใช้สร้างแนวทำนองได้อย่างหลากหลาย ทำให้แนวทำนองมีความน่าสนใจ และให้ความรู้สึกแปลกใหม่มากยิ่งขึ้น

สำหรับวิธีการนำบันไดเสียงและโหมดต่างๆ มาใช้อิมโพรไวส์นั้น ขั้นตอนแรกผู้บรรเลงต้องวิเคราะห์ทางเดินคอร์ดในท่อนอิมโพรไวส์ของแซกโซโฟนเสียก่อน เพื่อให้สามารถหาบันไดเสียงหรือโหมดต่างๆ ที่นำมาใช้อิมโพรไวส์ได้ จากนั้นจึงเริ่มฝึกซ้อมบันไดเสียงโดยการเล่นเคลื่อนที่ขึ้น-ลง รวมทั้งฝึกเป็นขั้นคู่เคลื่อนที่ไปไหนทิศทางต่างๆ ให้ชำนาญ แนะนำให้ฝึกเล่นให้ครอบคลุมโน้ตทั้งหมดที่สามารถเล่นได้ตั้งแต่โน้ตตัวสูงสุด ไปจนถึงโน้ตตัวต่ำสุด เพื่อให้สามารถนำมาเลือกใช้ตอนอิมโพรไวส์ได้อย่างเหมาะสม คล่องแคล่ว ว่องไว และถูกต้อง เมื่อฝึกซ้อมได้อย่างดีเยี่ยมแล้วจึงได้นำบันไดเสียงหรือโหมดเหล่านั้นมาทดลองใช้สร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์บนทางเดินคอร์ด ตัวอย่างที่ 1 แสดงการใช้บันไดเสียงและโหมดต่างๆ ที่สามารถนำมาอิมโพรไวส์บนทางเดินคอร์ดของบทเพลงแนวโมเดิร์นแจ๊ส ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 ห้อง มีทางเดินคอร์ด ดังต่อไปนี้

| F#7sus4 | F7sus4 | Bsus2 | C#6 | A | G#7sus4 |

ตัวอย่างที่ 1 แสดงบันไดเสียงและโมดที่สามารถนำมาอิมโพรไวส์บนทางเดินคอร์ดต่างๆ

F#7(sus4)	F7(sus4)	B(sus2)	C#6	A	G#7(sus4)
C# Dorian	C Dorian	F# Dorian	C# Major	A Major	D# Dorian
B Major	Bb Major	E Major	C# Lydian	A Lydian	C# Major Pentatonic
G# Minor Pentatonic	G Minor Pentatonic	C# Minor Pentatonic	D# Minor Pentatonic	G# Minor Pentatonic	A# Minor Pentatonic

2. การพัฒนาแนวทำนองหลัก (Thematic Improvisation)

วิธีหนึ่งที่ได้รับคามนิยมและเป็นวิธีการสำคัญสำหรับการอิมโพรไวส์ คือ การนำแนวทำนองหลักมาใช้สำหรับอิมโพรไวส์ เนื่องจากแนวทำนองหลักเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับทุกบทเพลง เป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์บรรจงเขียนขึ้นด้วยความตั้งใจ ซึ่งบทเพลงจะไพเราะหรือไม่ นั่นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งก็คือแนวทำนองหลัก ซึ่งแนวทำนองหลักเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังสามารถจดจำบทเพลงได้ ดังนั้นการนำแนวทำนองหลักมาปรับเปลี่ยนและพัฒนาในช่วงของการอิมโพรไวส์จะเสมือนเป็นการทบทวนแนวทำนองที่คุ้นเคยให้ผู้ฟังได้ยินอีกครั้ง

การอิมโพรไวส์ในช่วงยุคแรกของคนตรีแจ๊ส (ประมาณทศวรรษ 1920 จนถึงต้นทศวรรษ 1930) นักดนตรีแจ๊สจะนิยมสร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์โดยใช้วิธีการพัฒนาและดัดแปลงแนวทำนองหลัก เพราะการบรรเลงแบบนี้จะทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าถึงการอิมโพรไวส์ได้ง่ายขึ้น การแสดงคอนเสิร์ตของหลุยส์ อาร์มสตรอง (Louis Armstrong, 1901–1971) นักร้องและนักทรมเป็ต เป็นหนึ่งตัวอย่างที่ชัดเจนสำหรับการอิมโพรไวส์ด้วยการพัฒนาแนวทำนองหลัก

สิ่งแรกที่สำคัญที่สุดสำหรับการอิมโพรไวส์โดยการพัฒนาแนวทำนองหลัก คือ การเข้าใจแนวทำนองหลักของบทเพลงนั้นๆ ให้มากที่สุด วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวทำนองหลักกับทางเดินคอร์ดว่าแต่ละโน้ตนั้นมีความสัมพันธ์กับคอร์ดอย่างไร เป็นโน้ตลำดับที่เท่าไร เมื่อนำโน้ตนั้น

มาเล่นบนคอร์ดจะให้ความรู้สึกอย่างไรบ้าง จากนั้นจึงพยายามสร้างแนวทำนองใหม่ โดยการเพิ่มเติมโน้ตโดยใช้เทคนิคต่างๆ ลงไปเช่น โน้ตทริล (Trill), โน้ตผ่าน (Passing Tone) โน้ตพิง (Appoggiatura) โน้ตเคียง (Neighbor Note) เป็นต้น

3. การเล่นโน้ตในคอร์ดในรูปแบบขั้นคู่ต่างๆ (Chord Tone)

การเล่นโน้ตในคอร์ดให้เคลื่อนที่ในทิศทางต่างๆ จะทำให้นักดนตรีมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และช่วยให้ผู้ฟังได้ยินถึงเสียงประสานของคอร์ดนั้นๆ ผู้บรรเลงอาจเพิ่มเติมโน้ตเทนชันที่เหมาะสมกับคอร์ดเข้าไปด้วยได้ เช่น บนคอร์ด Dominant 7th สามารถเพิ่มโน้ตที่ให้ความรู้สึกกลมกลืนเพราะ ได้แก่ โน้ตลำดับที่ 9, 11 และ 13 และยังสามารถเพิ่มโน้ตที่ให้ความรู้สึกกระด้างได้อีกด้วย ได้แก่ โน้ตลำดับที่ b9 #11 b13

4. การกำหนดโน้ตเป้าหมาย (Target Note)

โน้ตเป้าหมาย หมายถึง ตัวโน้ตที่นักดนตรีต้องการมุ่งเข้าหา ได้แก่ โน้ตจากแนวทำนองต้นฉบับ รวมถึงโน้ตในคอร์ด และโน้ตเทนชันต่างๆ ซึ่งโน้ตเป้าหมายมักจะแฝงอยู่ในแนวทำนองอิมโพรไวส์ โดยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินเสียงประสานบริเวณนั้นๆ นิยมกำหนดโน้ตเป้าหมายในจังหวะตก (Downbeat) หรือจังหวะที่ต้องการเน้น เพื่อช่วยให้นักดนตรีมีความแข็งแรง การสร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์โดยกำหนดโน้ตเป้าหมายนั้น จะทำให้นักดนตรีมีทิศทางที่ชัดเจน และมีโอกาสผิดเพี้ยนน้อยลง

5. การใช้เทคนิคทริยแอดซ้อน และคอร์ดซ้อน (Triad and Chord Superimposition)

วิธีการนี้เป็นอีกหนึ่งวิธีที่นิยมนำมาใช้มากสำหรับการอิมโพรไวส์ในบทเพลงโมเดิร์นแจ๊ส คือ การนำหรือทริยแอดหรือคอร์ดประเภทใดประเภทหนึ่ง มาเล่นบนคอร์ดอีกประเภทหนึ่ง การสร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์ในลักษณะนี้จะช่วยทำให้นักดนตรีมีช่วงเสียงที่กว้างขึ้น มีสีสันมากกว่าเดิม สามารถทำให้เสียงที่เกิดขึ้นหลุดออกจากบันไดเสียงเดิมได้ ช่วยให้เกิดเสียงประสานใหม่ๆ อีกทั้งยังทำให้นักดนตรีมีการเคลื่อนที่แบบขั้นคู่ ไม่เป็นการเล่นแบบไล่โน้ตเคลื่อนที่ขึ้น-ลงเหมือนกับการเล่นแบบฝึกหัด และเป็นอีกวิธีที่ช่วยให้ผู้บรรเลงที่เริ่มต้นหัดอิมโพรไวส์กล้าใช้โน้ตเทนชันต่างๆ

สำหรับการเลือกใช้ทริยแอดซ็อนหรือคอร์ดซ็อนนั้น ผู้บรรเลงควรเลือกทริยแอดหรือคอร์ดที่มีโน้ตเหมาะสมกับคอร์ดประเภทนั้นๆ เช่น การใช้ D ทริยแอด บนคอร์ด Cmaj7 จะทำให้แนวทำนองมีโน้ตลำดับที่ 9 #11 และ 13 ซึ่งโน้ตทั้ง 3 ตัวนี้ เป็นโน้ตเทนชันที่ไพเราะเมื่อนำมาเล่นบนคอร์ด Major^{7th} และการใช้คอร์ด Bbmaj7 บนคอร์ด Cm7 จะทำให้แนวทำนองมีโน้ตลำดับที่ b7 9 11 และ 13 ซึ่งโน้ตทั้ง 4 ตัวนี้เป็นโน้ตที่ไพเราะเมื่อนำมาเล่นบนคอร์ด Minor^{7th} เป็นต้น

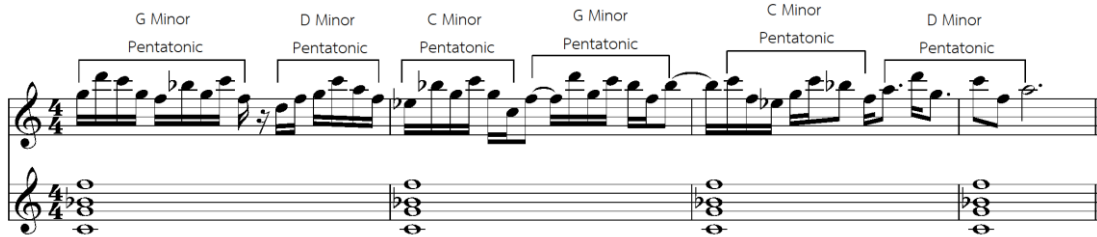
ตัวอย่างที่ 2 แสดงการใช้ D ทริยแอด บนคอร์ด Cmaj7 และการใช้คอร์ด Bbmaj7 บนคอร์ด Cm7

6. การใช้บันไดเสียงเพนตาโทนิค (Pentatonic Scale)

นักดนตรีแจ๊สนิยมนำบันไดเสียงเพนตาโทนิคมาใช้สร้างแนวทำนองบนคอร์ดประเภทต่างๆ โดยเฉพาะบนคอร์ด Dominant7sus4 การใช้บันไดเสียงเพนตาโทนิคจะช่วยให้แนวทำนองมีเสียงที่น่าสนใจ ผู้บรรเลงต้องศึกษาโดยละเอียดว่าบนคอร์ดแต่ละประเภทรูปแบบนั้นสามารถนำบันไดเสียงเพนตาโทนิคมาใช้ได้บ้าง โดยการวิเคราะห์ว่าโน้ตจากบันไดเสียงทุกตัวมีความสัมพันธ์กับคอร์ดนั้นๆ อย่างไร เป็นโน้ตในคอร์ดหรือโน้ตเทนชัน เพื่อให้ผู้บรรเลงสามารถเลือกใช้ได้ตามความต้องการ เช่น บนคอร์ด C7sus4 หากอิมโพรไวส์โดยใช้บันไดเสียง G เพนตาโทนิคไมเนอร์ ซึ่งประกอบด้วยโน้ต G Bb C D F จะช่วยทำให้แนวทำนองมีโน้ตเทนชันลำดับที่ 9 รวมอยู่ด้วย และหากใช้บันไดเสียง D เพนตาโทนิคไมเนอร์ ซึ่งประกอบด้วยโน้ต D F G A C จะช่วยทำให้แนวทำนองมีโน้ตเทนชันลำดับที่ 9 กับ 13 ซึ่งเป็นโน้ตเทนชันที่ไพเราะรวมอยู่ด้วย และหากใช้บันไดเสียง C เพนตาโทนิคไมเนอร์ ซึ่งประกอบด้วยโน้ต C Eb F G Bb จะทำให้แนวทำนองมีโน้ตเทนชันลำดับที่ #9(b3) เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 3 การใช้บันเลียงเพนตาโทนิคไมเนอร์บนคอร์ด C7sus4

7. การสร้างทางเดินคอร์ดขณะอิมโพรไวส์

บทเพลงโมเดิร์นแจ๊ส มักจะมีทางเดินคอร์ดที่ไม่มากนัก บางบทเพลงมีเพียง 1-2 คอร์ด แต่คอร์ดจะมีความยาวหลายห้อง ฉะนั้นผู้บรรเลงสามารถเพิ่มทางเดินคอร์ดเข้าไปได้เพื่อให้เกิดแนวทำนองที่มีทิศทางต่างๆ เช่น บทเพลงที่มีคอร์ด Cmaj7 จำนวน 4 ห้อง ขณะอิมโพรไวส์สามารถคิดทางเดินคอร์ดเพิ่มเข้าไปดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4 แสดงการเพิ่มทางเดินคอร์ดบนคอร์ด Cmaj7

Cmaj7				
Cmaj7			Dm7	G7
Cmaj7	A7(b9)		Dm7	G7
Cmaj7	A7(b9)		Dm7	D♭7(#11)
Cmaj7	Em7	A7(b9)	A♭m7	D♭7(#11)

8. การใช้บันไดเสียงเดี่ยวเล่นอยู่บนคอร์ดที่หลากหลาย

วิธีการอิมโพรไวส์โดยคิดแบบใช้บันไดเสียงเดี่ยวเล่นอยู่บนคอร์ดที่หลากหลาย เช่น บนทางเดินคอร์ด Dm7 G7 Cmaj7 (ii-7 / V7 / I) ผู้บรรเลงสามารถอิมโพรไวส์โดยการใช้บันไดเสียง C เมเจอร์ เล่นอยู่บนคอร์ดทุกคอร์ดได้เลย เป็นต้น การสร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์ด้วยวิธีการนี้ จะทำให้แนวทำนองไหลลื่น และมีความต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น แต่อาจทำให้แนวทำนองที่เกิดขึ้นมีโน้ตเทนชันที่ไม่เหมาะสมร่วมอยู่ด้วย ดังนั้นผู้บรรเลงควรศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างทางเดินคอร์ดกับบันไดเสียงให้ดีเสียก่อน เพื่อไม่ให้เกิดแนวทำนองที่แปลกหู

สรุปแนวความคิดการอิมโพรไวส์สำหรับแจ๊สแซกโซโฟน

ดนตรีแจ๊สเป็นดนตรีที่ให้อิสระกับผู้บรรเลงสูง หากผู้บรรเลงศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีดนตรีเป็นอย่างดีจะพบว่า แท้จริงแล้วข้อจำกัดสำหรับการอิมโพรไวส์นั้นมีอยู่น้อยมาก โดยเฉพาะกับดนตรีโมเดิร์นแจ๊ส สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ยังไม่ได้กล่าวถึง คือ ผู้บรรเลงควรฝึกซ้อมแนวทำนองอิมโพรไวส์ที่ตนเองเล่นด้วย ยังสามารถร้องได้เหมือนกับแนวทำนองอิมโพรไวส์ได้มากเท่าไรยิ่งดี พยายามจดจำถึงโน้ตทุกตัวว่าแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กับคอร์ดอย่างไร ให้ความรู้สึกอย่างไร มีความกลมกลืนหรือความกระด้างมากน้อยเพียงใด

บางกรณีวิธีการอิมโพรไวส์โดยการใช้บันไดเสียงเดี่ยวเล่นอยู่บนคอร์ดที่หลากหลาย อาจจะไม่เหมาะสม โดยเฉพาะกับการนำมาใช้ในดนตรีโมเดิร์นแจ๊ส เนื่องจากการเคลื่อนที่ของทางเดินคอร์ดในบทเพลงโมเดิร์นแจ๊สส่วนใหญ่ มักจะไม่สัมพันธ์กันและไม่เหมือนกับบทเพลงทั่วไป เช่น ในบางบทเพลงอาจจะไม่พบทางเดินคอร์ดแบบ V7 / I หรือแบบ ii-7 / V7 / I เลยก็อาจจะเป็นไปได้

ดังนั้นผู้บรรเลงควรอิมโพรไวส์โดยใช้วิธีการคิดทุกคอร์ด แบบคอร์ดต่อคอร์ด การอิมโพรไวส์โดยคิดแบบนี้จะทำให้ผู้บรรเลงสามารถสร้างแนวทำนองได้อย่างถูกต้องไม่มีโน้ตผิดเพี้ยน ซึ่งผู้บรรเลงอาจจะฝึกฝนโดยการเริ่มหัดอิมโพรไวส์โดยใช้โน้ตในคอร์ดเพียงอย่างเดียวก่อน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บรรเลงเข้าใจถึงเสียงของคอร์ดนั้นจริงๆ จากนั้นจึงทดลองเพิ่มโน้ตเทนชันต่างๆ เล่นวนซ้ำไปมาจน

ชำนาญ คล่องแคล่ว และเข้าใจในเสียงนั้นๆ ขึ้นต่อไปให้ผู้บรรเลงเล่นอยู่บนอัตราความเร็วของบทเพลง พร้อมทั้งเปลี่ยนคอร์ดไปตามทางเดินคอร์ดด้วย พยายามหาทางสร้างแนวทำนองให้มีความไหลลื่น มีโน้ตที่เชื่อมต่อกันจากคอร์ดหนึ่งไปยังอีกคอร์ดหนึ่งให้ได้

เพื่อให้มีทางเลือกในการอิมโพรไวส์มากยิ่งขึ้น ผู้บรรเลงควรวิเคราะห์และฝึกซ้อมบันไดเสียงหรือโมดที่มีความสัมพันธ์กับคอร์ดนั้นๆ ด้วย จากนั้นทดลองสร้างแนวทำนองอิมโพรไวส์โดยการนำบันไดเสียงหรือโมดต่างๆ มาผสมผสานกับการเล่นโดยใช้โน้ตในคอร์ดกับโน้ตเทนชัน อีกทั้งยังสามารถเพิ่มแนวคิดการใช้ทริลแอคชั่นหรือคอร์ดซ้อน นำมาเล่นโดยใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสร้างโมทีฟ การพัฒนาโมทีฟ การทำซ้ำ การซีควเन्ซ์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

ณัชชา พันธุ์เจริญ. *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางค์ศิลป์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์เกศกะรัต, 2554.

ธีรัช เล่าห์วีระพานิช. “การอิมโพรไวส์ด้วยวิธีการพัฒนาจากแนวทำนองหลักของลี โคไนท์ ในบทเพลง *สเตลาบายสตาร์ไลท์*.” ศิลปมหาบัณฑิต, วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต, 2556.

———. “แนวความคิดพื้นฐานของบทสนทนาและการอิมโพรไวส์ในดนตรีแจ๊ส.”

วารสารดนตรีรังสิต 11, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559): 19-32.

———. “แนวทางการเรียนการสอนอิมโพรไวส์ของเลนนี่ ทริสตาโน.” *วารสารดนตรีรังสิต* 10, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2558): 37-52.

วีรชาติ เปรมานนท์. *ปรัชญาและเทคนิคการแต่งเพลงร่วมสมัยไทย*. กรุงเทพฯ:

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

———. รายงานการวิจัยเรื่อง ดนตรีไทยแนวใหม่ช่วงปี พ.ศ. 2520-2530.

ทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช, 2532.

Gridley, Mark C. *Jazz Styles: History and Analysis*. New Jersey: Prentice Hall, 2009.

วารสารดนตรีรังสิต RANGSIT MUSIC JOURNAL วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

ISSN 1905-2707

Vol.12 No.2 July-December 2017

บทความสร้างสรรค์

บทความวิชาการ และบทความวิจัย